

Op uitnodiging van het Hongaarse Verkeersbureau fietste de Nederlandse pers een paar dagen door de Nationale Parken van Hongarije. De journalisten gingen eerst op excursie in de moerassen en ooibossen langs de Tisza, daarna zwierven ze door de zand- en zoutsteppen van de poesta. De *Natura*-redactie was ter plekke.

De tijdmachine van Hongarije

NOSTALGIE?

Als je in het oosten van Hongarije om je heen kijkt, heb je het idee terug te zijn gereisd in de tijd. Onafzienbare akkers die bezaaid zijn met de akkerkruiden die in Nederland helaas zo zeldzaam geworden zijn. In de maand juni kleurt het landschap rood van de honderdduizenden Klaprozen, wit van de Kamilles, paars van het Slangekruid en geel van de Wede. De oorzaak van die overdaad? Het gebruik van ongezuiverd zaad, een bedrijfsvoering die zich – gelukkig voor de natuur – niet kan meten met de efficiënte industrie die de Nederlandse landbouw in de afgelopen decennia geworden is, en weinig gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. De economische achterstand van dit deel van Hongarije speelt eveneens een rol: er is eenvoudigweg te weinig geld om wegen aan te leggen en uitgebreide nieuwbouwwijken te bouwen.

De vogels profiteren van de zaden van de plantenweelde en van de insecten die erop afkomen; zo kan het gebeuren dat je in Hongarije op een dagje meer soorten vogels ziet dan in Nederland in een week. Het land is vooral ook heel vlak. Als de Hongaren niet zo'n onbegrijpelijke taal zouden spreken en de dorpjes er niet nog van een communistische lelijkheid waren, zou je bijna denken in het Nederland van je grootouders te zijn.

BINNENZEE

Het landschap is door het ontbreken van bergen en heuvels weliswaar wat saai, maar de bodemsamenstelling is buitengewoon gevarieerd en getuigt van een rijke geologische geschiedenis.

In het Tertiair begon de Afrikaanse plaat aan te drukken tegen de Euraziatische: gebergten als de Alpen en de Karpaten ontstonden. Als bijverschijnsel was er vulkanische activiteit; in de ondergrond van Hon-

garije getuigen heetwaterreservoirs daar nog van.

Vóór de Karpaten werd de bodem honderden meters omlaag gedrukt. De rivieren de Donau en de Tisza maakten van het bekken een binnenzee. Enorme hoeveelheden puin en zand werden daarin afgezet en in droge tijden trad indamping en zoutafzetting op. Later forceerde de Donau een uitweg door de Karpaten: de binnenzee droogde op. Een laagvlakte, die het grootste gedeelte van Hongarije vormt, bleef over. In de ijstijdperiode werden er door de wind zandduinen gevormd en dikke lagen löss afgezet. Door erosie is de löss gedeeltelijk verdwenen. Wat resteert is een zeer gevarieerde bodemgesteldheid. De mens kapte de oorspronkelijk aanwezige bossen al lang geleden zodat een zogenaamde cultuursteppe, *puszta* (Hongaars voor 'onbruikbare grond') ontstond. Het domein voor herders met hun kudden paarden en runderen.

OOIBOSSEN

De Tisza meandert 600 kilometer door de Hongaarse laagvlakte, *Magyar Alföld*, om zich in het noorden van Servië bij de Donau te voegen. Talloze malen is ze op de laagvlakte buiten haar oevers getreden. De bodem was langdurig verzadigd door (zilt) water. Op de vlakte was permanente landbouw daardoor niet mogelijk; het land leende zich alleen voor extensieve veeteelt. Een kleine eeuw geleden is men begonnen de Tisza te reguleren: bochten werden afgesneden en door middel van stuwen werden kunstmatige meren aangelegd. De waterdiepte is zeer gering, nergens meer dan twee meter. Omdat het ook erg schoon is, is het rijk aan planten, vissen en micro-organismen.

In tegenstelling tot de Nederlanders, kiezen de Hongaren ervoor de ooibossen in uiterwaarden te laten staan. Komt dit de

„Het Tiszameer is een wirwar van plasjes en kreken, ideaal voor allerlei vogels.”

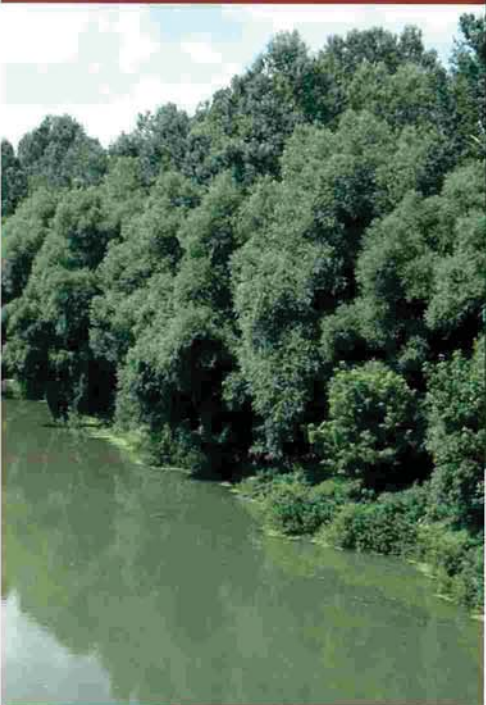

„De Hongaren hebben ervoor gekozen om de ooibossen in de uiterwaarden te laten staan.”

„Je zou bijna denken in het Nederland van je grootouders te zijn.”

„Varen... is balsem voor de ziel.”
FOTO'S: HONGAARS VERKEERSBUREAU

waterafvoer niet te goede – eens in de zoveel jaar overstroomden de dijken – voor de natuurontwikkeling lijkt het alleen maar positieve effecten te hebben. Er is een overvloed aan zacht- en hardhoutoebossen: Wilg en Populier, Eik, Iep en Es. Vooral voor vogelliefhebbers valt er op het Tiszameer veel te genieten. Het is een wirwar van plasjes en kreekjes, een ideaal broed- en foerageergebied voor vele soorten vogels. Om er een paar te noemen,

ressante. Er zijn moerassen, zoutsteppen en zandsteppen, elk met hun eigen flora en fauna. Allemaal op wandel- of fietsafstand van elkaar.

De moerassen zijn sterk alkalisch; logisch met al het zout dat van de binnenzee is achtergebleven. Ze bevatten veel calcium-, natrium- en magnesiumzouten. Omdat de grondwaterstand bij elk van de moerassen verschillend is, bestaat er een grote variatie in zoutgehalte.

Kwak (*Nycticorax nycticorax*), Grote zilverreiger (*Egretta Alba*), Zwarte ooievaar (*Ciconia nigra*), Saker valk (*Falco cherrug*), Bijeneter (*Merops apiaster*) Grote karekiet (*Acrocephalus arundinaceus*), Grauwe kiekendief (*Circus pygargus*) en Kraanvogel (*Grus grus*). In het afgelopen jaar zijn er 210 soorten waargenomen

Bijzonder is dat grote delen van het open water bedekt zijn met Waterkastanje (*Trapa natans*), een uiterst zeldzame waterplant. Verder heel veel Watergentiaan (*Nymphaea peltata*).

Je kunt er bootjes huren om op eigen gelegenheid te dwalen en je heerlijk alleen op de wereld te voelen. Varen op het meer is balsem voor de ziel.

PUSZTA

Tot ruim een eeuw geleden bestond het laagland van Hongarije grotendeels uit puszta. Daar is niet veel meer van over. Door ontginning en irrigatie is het grootste deel van de oorspronkelijke graslanden omgezet in akkerland.

Het nationale natuurpark Hortobágy, dat grenst aan het Tiszameer, is een van de laatste restanten, maar een wel zeer inte-

ressante. Je vindt er veel dezelfde planten als aan de brakke wateren van Nederland, maar ook grassen als de zoutminnende Knolvossenstaart (*Alpecurus bulbosus*). In het vaak troebele water zijn er enorme hoeveelheden cyanobacteriën aanwezig. Met behulp van fotosynthese produceren ze organisch materiaal, dat voedsel is voor bijvoorbeeld watervlooien, die op hun beurt weer door stekelbaarzen worden gegeten. Dit is een walhalla voor veel water vogels, zoals de lepelaar (*Platalea leucorodia*). Tussen de vegetatie kun je onder andere Roerdomp (*Botaurus stellaris*), Porseleinhoen (*Porzana porzana*), Klein waterhoen (*Porzana parva*) en Dwergooruil (*Otus scops*) zien en horen. Maar ook de in Europa zeldzame Zwarte ibis (*Plegadis falcinellus*) en Kreeklanger (*Locustella fluviatilis*) komen hier in aanzienlijke aantallen voor.

ZOUTSTEPPE

De zoutsteppe, waar de moerassen zijn opgedroogd, is rijk aan halofyten als Strandmelde (*Atriplex littoralis*), de Hongaarse lamsoor (*Limonium gmelinii*), diverse soorten Kweldergras (*Puccinellia*), Zilte schijnspurrie (*Spergularia marina*) en

Studentenkruid (*Kochia prostrata*). Je bent daar wel ruim 500 kilometer van de dichtstbijzijnde zee...

Op de hogere, drogere en minder zoute gedeelten komen karakteristieke soorten voor als 'Hongaars duizendblad' (*Achillea setacea*), Slangenwortel (*Calla palustris*) en Aardbeiklaver (*Trifolium fragiferum*).

Maar overal op de puszta vind je kleinere biotopen: duintjes waar zich löss heeft opgehoopt, plaatsen die verrijkt zijn door paardenpoep, grasland dat is omgewoeld door runderen en karren.

Ook op de puszta zie je met enig geluk vogels die in Nederland niet of nauwelijks te vinden zijn. Meest opvallend is de Grote trap (*Otis tarda*), de zwaarste vliegende vogel op aarde. Hij weegt tot zo'n vijftientig kilo. Hij is uitermate schuw en zeer moeilijk te benaderen. In het Hortobágy-park zijn er nog enige honderden. Ze verblijven in gedeelten van het park die niet voor het publiek toegankelijk zijn.

Als je echt vogelfanaat bent en erg aandringt, is de parkwachter misschien wel bereid je er een kijkje te laten nemen.

Als het je niet lukt, niet getreurd. Er zijn nog genoeg bijzondere vogels te zien: Hop (*Upupa epops*), Scharrelaar (*Coracias garulus*), Griel (*Burhinus oedipnemos*) en Kemp-haan (*Philomachus pugnax*).

SCHATKAMER

Hongarije heeft een nogal tragische historie. Veel volkeren en legers zijn er brand-schattend doorheen getrokken. Het land is in 1920 tweederde van zijn grondgebied aan zijn buurstaten kwijtgeraakt. Het communistische regime heeft voor economische stagnatie gezorgd. Het grootste deel van Hongarije is eeuwenlang een woestijn geweest, waar mensen een karig bestaan leidden.

Maar voor de natuur – hoe cynisch is vaak de menselijke geschiedenis – heeft het een weldadig gevolg gehad: er zijn weinig bossen, maar de diversiteit en kwantiteit in flora en fauna is gigantisch. De Hongaarse flora omvat ruim vijfduizend soorten bloeiende planten. De Hongaren zijn trots op hun natuur; een groot deel van het nog oorspronkelijke landschap is ondergebracht in Nationale Parken.

Het oosten van het land is nog niet ontdekt door het massatoerisme en het is er nog ouderwets stil en 's nachts donker. Een KNNV'er zal er zeker aan zijn trekken komen.

Jan Cornelissen is (aspirant)redacteur van *Natura* en lid van de KNNV-afdeling Rijk van Nijmegen.

„Onafzienbare akkers met akkerkruiden die in Nederland zeldzaam zijn geworden.”

„De 'puszta' is het domein van herders met hun kudden paarden en runderen.”
ALLE FOTO'S: HONGAARS VERKEERSBUREAU

